

Pacte Nacional per a l'educació. Debat curricular
Propostes de l'Associació Ad Hoc per a l'ensenyament de la filosofia a secundària

DESENVOLUPAMENT PERSONAL I CIUTADANIA

L'associació Adhoc, per la filosofia a secundària, ha estat l'instrument a través del qual des de l'any 1992 el professorat de filosofia de secundària ha intentat fer les seves aportacions a per al disseny i l'ordenació dels currículums, especialment a la secundària obligatòria i post-obligatòria.

Volem fer, en ocasió de la presentació d'aquest *document per al debat curricular*, la nostra particular aportació, entre altres coses perquè creiem que podem aportar elements basats en la nostra experiència. El document sobre *l'educació per al desenvolupament personal i ciutadania* declara que no és un invent, ni comença de zero, i cita (158) moltes de les experiències entre elles *l'educació ètica*. Cal recordar l'existència de *l'Ètica* des de l'antic pla d'estudis que, malgrat ser una assignatura alternativa a la religió, tenia una bona acceptació i era impartida fonamentalment, i volgudament, pel professorat de filosofia. Aquesta experiència va tenir continuïtat en els crèdit variables amb continguts d'ètica tipificats en el pla d'estudis de la LOGSE i atorgat al professorat de filosofia.

El document argumenta (160-162) que l'actual construcció moral es produeix en el context de la desaparició de les seguretats, en la diversitat moral. De fet és així, però cal advertir que, sobretot en força àmbits més desestructurats de la societat, no necessàriament amb perill d'exclusió, el relativisme i l'anòmia esdevenen dominants. La societat reclama que l'educació moral i la reflexió ètica prengui protagonisme, no només en la vida escolar, sinó en el conjunt de la societat. Una societat lliure i democràtica només és viable en una societat èticament madura i capaç de dur a terme una reflexió moral sòlida.

Donem el nostre suport als quatre àmbits descrits (les quatre ètiques) que integren els continguts (162-166): L'aprendre a ser (auto-ètica), aprendre a conviure (alter-ètica), aprendre a participar (socio-ètica), i aprendre a habitar el món (eco-ètica). Volem fer constar que hi ha un paral·lelisme entre aquests objectius i el quatre crèdits tipificats en el decret Decret 75/1996, de 5 de març *Coneix-te a tu mateix, Els valors de la convivència, Reflexió i argumentació ètica i Ètica de la ciència i la tecnologia*. El que cal lamentar, i que el document no recull és que actualment no hi ha ensenyaments d'ètica. Lamentablement, el Departament d'Ensenyament, acollint-se a una de les opcions possibles que donava el reial decret de mínims 3473/2000, va considerar assumides pel currículum de ciències socials l'educació ètica, sense que el currículum d'aquesta àrea desenvolupés el bloc de continguts d'ètica anomenat *la vida moral i la reflexió ètica*, i això ha persistit la resolució del Parlament de Catalunya i una carta del Síndic de Greuges a favor del seu restabliment.

Creiem que la proposta elaborada per aquesta comissió fa una aposta per un tractament transversal en la responsabilitat d'aquest tipus d'aprenentatge. No pot ser d'una altra manera: S'invoca les diferents matèries, la tutoria, les assemblees, i un llarg etcètera de situacions (170). En els *fetes i temes rellevants* es fa una descripció molt variada de

Propostes de l'Associació Ad Hoc per a l'ensenyament de la filosofia a secundària
novembre / 05

temes d'interès, i justament la gran varietat pot reportar certa dispersió. Això fa necessari que entre el recursos hi hagi una matèria més específica que —per bé que ella sola no pot ni vol ser en exclusiva la responsable en educació en valors—tingui un paper relligador de tota aquesta reflexió. Cal incloure i citar l'ètica?

En els continguts de la *cultura cívicomoral* (171-172) es parla d'uns blocs que són competència directa de matèries com les Ciències socials o la Religió. Entre ells s'esmenta “les idees i teories ètiques i polítiques” o bé instruments resultants de la racionalitat pràctica com la “Declaració Universal del Drets Humans” No hi ha dubte que són continguts que concerneixen a l'ètica.

En referència a l'apartat *Criteris epistemològics* (172) s'observa que, a part d'un criteri que apel·la a la complexitat i la globalitat, se n'esmenten dos —el kantian, universalista i deontològic—i el criteri material, obert i de tendència teleològica—. Cal remarcar que ambdues postures són contradictòries entre si, per bé que una anàlisi perspectivista dels dilemes morals poden aconsellar tenir en compte els dos punts de vista. Aquest és el cas d'alguns models contemporanis com l'ètica discursiva.

Insistim que el sistema educatiu ha dotar-se de tots els recursos sense subestimar-ne cap. Pensem que quan parlem d'adolescents no podem deixar res a l'atzar. Coincidim plenament que el punt de partida l'adolescent és un egocentrisme resistent i el trànsit a la racionalitat crítica és un pas difícil. Més encara i ho subscriu plenament que els estereotips juvenils primer la *immediatesa* (173). Els canvis socials acceleren la percepció del temps i la pròpia tecnologia exalça la rapidesa, la velocitat. El sistema ha de crear espais de reflexió propis i específics, no condicionats al dia a dia, ni a les necessitat més immediates. Aquestes altres necessiten també d'altres espais i de temps, també propis. La nostra proposta mira i aposta per reforçar procediments con els que es descriuen al document en l'apartat de *disposicions personals* (168-169) que no es donen de forma automàtica en els nois i les noies, i cal anar assolint. Ens referim a: Fer bon ús de la raó, en especial la racionalitat pràctica; el desenvolupament de l'esperit crític i el qüestionament de la realitat que se'ns imposa; el coneixement del sistemes de valors existents o proposats; l'adquisició de tècniques per a l'argumentació i la presa de decisions morals; i la recerca de la coherència entre judici i acció, entre d'altres (169). Totes elles molt importants. Quan ens interroguem per les prioritats (173-174), el sistema educatiu escolar només pot respondre d'una manera: quins són els objectius a assolir i quines són les activitats d'ensenyament-aprenentatge corresponents. Nosaltres considerem que la transversalitat de les activitats no està renyida amb cap activitat concreta, ni a l'inrevés.

No entenem el to despectiu quan es cita la inconveniència dels “els comportaments aïllats i les lliçons analítiques destinades a trencar la realitat” (174). La *manera d'ensenyar* pot i ha de ser molt variada. De la mateixa manera que tot professor és professor de llengua, posem per cas, i això no treu que hi hagi —també—professorat d'aquesta àrea que imparteixin lliçons de sintaxi i analitzin i facin analitzar oracions. No per això la llengua no queda trencada. Una altra cosa és que hàgim après a manejar-la amb més correcció o amb més precisió. De la mateixa manera cal, doncs, un estudi analític i detallat dels problemes ètics.

Respecte de les nou experiències educatives per a aprendre a viure volem fer algunes observacions:

En la *deliberació i anàlisi crítica de la realitat* hi ha un excés de immediatesa i un tractament estret de la realitat que sembla que es limita a la vida escolar i als seus conflictes. No eduquem escolars, sinó persones i ciutadans. Cal presentar a l'alumnat més enllà dels conflictes del seu entorn, l'observació de la societat en el seu conjunt i en la seva complexitat i els seus problemes, de la qual la realitat escolar n'és sovint un reflex i un microcosmos. I pel que fa a la *participació i compromís*, cal apropar la societat civil —clubs, ONG, serveis, organitzacions de joves— als centres, i a l'inrevés, permetent que connectin de forma viva amb les seves propostes, tot animant a la participació que hauria de ser incentivada des dels propis centres educatius valorant-la com una activitat més.

Els valors s'aprenen per osmosi (178). També per aquest procés s'aprenen els disvalors. Per això és ineludible acompanyar aquesta impregnació d'una reflexió continuada i crítica que mantingui permanentment certs principis en l'horitzó personal: bàsicament el fonament de la dignitat inalienable de la persona humana. La reflexió requereix del judici crític de la raó, i per a aquest menester és imprescindible el llenguatge: la mediació conscient de la reflexió.

També és imprescindible promoure la reflexió del conjunt de la societat: una reforma educativa transcendeix una mera reforma escolar. Cal avaluar el parer socialitzador dels altres dos grans agents protagonistes: la família i el mitjans de comunicació. Els poders públics han d'ajudar a què la família actual, que passa per grans dificultats a l'hora d'atendre i educar correctament els fills, rebí el suport necessari —moral, d'acció social o econòmic— per a fer bé la seva tasca. Només si té suport se li pot exigir responsabilitat. També cal regular els mitjans de comunicació social —tant públics com privats—, en especial aquells que influeixen més directament en els joves, perquè actuïn amb responsabilitat, i no només com a simples instruments amb finalitats lucratives: Si *l'escola és una institució cívica i moral* (179) aquestes altres també ho són. No es pot educar el consum de productes culturals quan l'oferta, la més fàcil i digerible, navega en sentit contrari del que ho fa l'escola. La nostra tasca és com el mantell de Penèlope. La societat d'una sola estirada malbarata el que a l'escola es teixeix amb molta dificultat. La nostra associació promou i ha fet propostes concretes a l'administració, des de ja fa temps, per a la gestió de molts materials, especialment de camp audiovisual, ja publicats, i d'alt interès educatiu. Molt d'aquest material produït per la ràdio i la televisió, de mitjans públics o de productores privades, per organismes d'utilitat pública (fundacions, ONG, etc.) sovint no arriba als joves que consumeixen altres tipus de productes dels *mass-media*. Seria de gran utilitat que les autoritats educatives facilitessin aquests materials vius i de qualitat, en formats assequibles, per la tasca educativa, i organitzessin la formació del professorat que vol usar-lo.

Es diu en *principis i propostes* es vol donar un nou impuls (180). S'insisteix en que no és una feina exclusiva per a ningú. Ho ha estat mai? A algú se li ha atribuït aquesta tasca. Reclamem que entre les noves mesures s'acabi amb la invisibilitat del professorat de filosofia i de les àrees que té encomandes, especialment a la secundària obligatòria amb l'ètica. No reclamem cap protagonisme especial, només volem aportar la nostra experiència i poder ser un més, al costat dels claustres, dels equips directius, dels tutors i tutores, i del professorat de totes les demés àrees, i de tots aquells que intervenen en el procés educatiu.

Propostes de l'Associació Ad Hoc per a l'ensenyament de la filosofia a secundària
novembre / 05

El document es proposa *ensenyar ciutadania* (181), s'esmenten sabers imprescindibles i per a fer-ho s'apel·la a les àrees curriculars, entre les quals s'hi explicita la tutoria. Potser mereixeria una menció específica les ciències socials i l'ètica. Al batxillerat es proposa singularitzar aquesta tasca en una matèria, que bé podria ser per afinitat d'objectius la filosofia i també la història de la filosofia.

Reclamem la presència de l'ètica i la filosofia a la secundària obligatòria i al batxillerat com una contribució reforçadora d'aquest objectiu central que és l'educació personal i cívica. No reclamem cap exclusivitat, però cal assegurar activitats concretes i objectius ineludibles en paral·lel i en col·laboració a altres recursos que potser se centren més en els inacabables aspectes més vius lligats a allò més quotidià.

Considerem que el tema més rellevant és dotar el sistema escolar de capacitat reflexiva, tots en conjunt, però també distribuint funcions, espais i recursos concrets. Amb la inclusió de l'ètica, juntament amb la filosofia, s'enriqueix aquest espai de reflexió i anàlisi, es garanteix la participació d'un professorat format, implicat i s'assegura un espai de responsabilitat que genera necessitats en innovació educativa i formació continuada. La nostra proposta és una experiència educativa perfectament compatible amb la transversalitat i el treball de centre. Considerem que l'exclusió de l'ètica, com un àmbit específic, del sistema educatiu és producte d'un tòpic que l'ha relegada com una matèria teòrica i allunyada del interès i necessitat de l'alumnat. La predisposició envers l'ensenyament de l'ètica ha de ser considerada com un actiu, mai com una rêmora, com fins ara ho ha estat.

Ramon Moix i Àngels Baldó
Associació Ad Hoc, per l'ensenyament de la filosofia a secundària